

Marja-Liisa Vartio

Kokoelmasta

"Maan ja veden välillä"
Novelleja"

Vuodelta 1955

Marja-Liisa Vartio

VATIKAANI

Mäen päällä oli navetta ja sen seinämillä kaikenlaista hylkytavaraa sikin sokin: ruostuneita ämpäreitä, ruukun palasia, kengänrajoja, kaikkea mitä maalaiset heittävät tunkiolle. Kanojen kaakatus ja lampaitten määintä täytti ilman. Ehdin ajatella pihan poikki juostessani, että joku kana oli varmaan juuri pudottanut munan nurmikolle tai etsi munimispaikkaa, sillä se päästeli niin vihlovan toruvia ääniä.

Meitä oli monta jotka juoksimme pihan halki ja navetan taitse. Jos en olisi ollut matkalla Vatikaniin, olisin jäänyt silittämään vasikkaa, se kahnasi kylkeään navetan seinään nousevan auringon paisteessa. Mutta minulla oli kiire. En uskaltanut päästää naisia näkyvistäni, sillä yksikseni en osannut tietä, en edes muistanut enää, missä mutkassa olin liittynyt joukkoon. Olin vain nähnyt sen juoksevan ja vaikka minulla ei ollut juuri sinä päivänä aikomusta lähteä Vatikaniin, olin kuitenkin lähtenyt.

Meno ei ollut arvokasta, tiesin sen. Ei ollut pyhiinvaeltajille sopivaa sillä tavoin viuhtoa eteenpäin. Useimmilla naisista oli yllään risaiset vaatteet, he olivat lähteneet pyykkien ja leipomusten ääreltä, erään käsivarret olivat taikinassa, aina kyynärpäihin saakka niissä näkyi kuivunutta taikinaa. Eniten minua loukkasivat likaiset esiliinat, mutta en uskaltanut lausua kenellekään paheksuntaani, tunsin jo muutenkin naisista uhoavan minua kohtaan kaunaa.

Koko ajan siinä juostessani mieltäni kaiveli, että olin tullut liittyneeksi mokomaan joukkoon. Mennä nyt Vatikaaniin — esiliinat yllä. Olisi pitänyt olla kukkia käsissä ja pyhiinvaeltajalle sopivassa vaateuksessa. Koetin tavoitella askeliini arvokkuutta, toivoin esimerkilläni saavani toisetkin hillitsemään juoksuaan. Niin kuin oltaisiin menossa sammuttamaan tulipaloa tai ajamaan lehmiä pois viljapellostaa. Jopa yritin laulaa pyhiinvaeltajien laulua, mutta lopetin sen nopeasti; naiset alkoivat kiihtyä, kasvot synkkenivät, silmistä leiskahti vihaisia lieskoja. He eivät kuitenkaan sanoneet mitään, eivät minulle eivätkä toisilleen. Tämä olikin menossa merkillisintä — ettei kukaan puhunut mitään.

Eräs nainen oli mielestäni erikoisen ärsyttävä ja tahditon, mitä tahansa hänen eteensä tuli, sen hän potkaisi raivokkaalla jalan liikkeellä menemään. Esi-

neet eivät haitanneet kulkua, hän vain potki. Kun joukko esiliinan nauhat läplättäen ja hameet paukaen humahti navetan nurkan taitse, niin eikö tuo sama nainen ottanutkin askelta sivulle ja potkaisut vasikan nurin. Eläin jäi selälleen sätkyttämään jalkojaan, sitten se ponkaisi ylös, pisti kielensä pitkälle suusta ja päästi haikean ammunnan. Jos en olisi ollut sen villityn lauman matkassa, olisin jäänyt nauraen silittämään vasikkaa, niin hämmästyneen näköisenä se katseli jälkeemme. Mutta minua ei naurattanut, kerkesin sitäkin ohii mennen mieltä ja ihmetellä, miksi minua ei naurattanut, vaikka koko joukko ja sen meno jossain muussa tilanteessa olisi saanut minut vääntelehtimään.

Mennä pyyhälsimme nyt alas mäkeä, joku taisi kaatuakin, mutta kukaan ei jäänyt katsomaan. Mäen alla oli leveä virta. Kun naiset näkivät sen, heille tuli yhä kiireempi. Kuulin takaani vielä vasikan amuvan ja pelkäsin, että se oli saanut vaikka naisen potkusta reiän kylkeensä. Mutta en ehtinyt mieltä asiaa sen enempää, sillä olimme ehtineet jo virran rannalle. Rannalla ei näkynyt minkäänlaisia kulkuvälineitä, vettä pitkin vain kiisi pulkan näköisiä veneitä. Naiset alkoivat riuhtoa kaikin voimin vitsaksia pensaista ja laitella niistä köysiä. He heittelivät köysiä veneitä kohti ja saivat ne rantaan, heillä oli niin

kiire että he paiskautuivat niihin, kuka selälleen, kuka vatsalleen, ja virta alkoi viedä heitä mukanaan. Mutta naiset eivät suunnanneetkaan kulkuaan virtaa pitkin, vaan suoraan sen poikki. He sohivat vitsaksilla vettä, ja niin voimakas kuin virta olikin, ei kestänyt kauan, kun he olivat jo toisella rannalla. Minun ei onnistunut saada venettä itseäni varten, en saanut edes vitsaksia pensaista irti. Viimeinen vene oli juuri lähdössä rannasta, kun paiskasin itseni siihen, suoraan lihavan naisen päälle. Hän käännähti niin että jouduin puristukseen veneen reunaa vasten. Ja sitä mukaa kun naiset saavuttivat toisen rannan, he nousivat veneistä yhtä nopeasti kuin olivat niihin menneetkin ja viskasivat vitsakset virran vietäviksi, samoin myös veneet. Lihavan naisen puristuksessa olleet jalkani eivät aluksi tahtoneet pitää päällään, mutta kaikki voimani ponnistaen saavutin toiset juuri kun viimeinen edellämenijä oli häviämässä rannasta nousevan mäen taakse.

Matka kulki nyt tasaisesti aaltoilevan maaston kautta, kunnes tulimme korkealle kukkulalle. Kaikki pysähtyivät, Vatikaani näkyi. Odotin naisten lopultakin sanovan tai tekevän jotain, edes siistiytyvän, raapivan taikinaa käsivarsistaan, sukivan ja sitaisevan hiuksiaan, niin kuin maalaisnaisten on tapana tehdä, kun he pitkien taipaleitten takaa saapuvat kir-

kon ja asuttujen paikkojen tienoille. Mutta kukaan ei sanonut eikä tehnyt mitään. Eräs vain puristi suunsa äkisti niin kiinni, että huulet peittyivät kokonaan. Kun toiset huomasivat sen, nipistivät kaikki suunsa kiinni. Vielä ymmärsin heidän siihenastiset omituisuutensa, ne saattoivat johtua tottumattomuudesta pyhiinvaellusmatkoihin tai sulasta yksinkertaisuudesta. Mutta pitää suuta sellaisessa naurettavassa nipistyksessä — tehdä se nimenomaan juuri silloin, kun Vatikaani näkyy. Samalla minulle selvisi kuin välyksenä koko matkan kestänyt omituinen äänettömyys: oli olemassa jokin taika, jokin usko, jota he noudattivat. Siitä riippui koko meno ja perille pääsy. Silloin minäkin nipistin suuni tiukasti kiinni ja vain seisoin katsomatta mihinkään muuante kuin eteenpäin, vaikka olisin tahtonut heittäytyä kukkulalle polvilleni, suudella maata ja itkeä. Näinhän Vatikaanin.

Se ei ollut sellainen kuin olin kuvitellut. Tiesin, että sinne oli tultava juuri silloin kun aurinko nousee, nähtävä se ensimmäisen kerran hopeisen aamuilman läpi. Aika oli oikea: sumu alkoi juuri hälventyä. Vatikaani kohosi yksinäisenä laakealla vuorella, sinne oli enää matkaa äänenkantaman verran. Se oli pyöreä, aivan pyöreä. Olin kuvitellut ja luullut sen kertomusten perusteella nelisnurkkaiseksi. Mutta ei sen

muoto hämmästyttänyt minua niinkään kuin väri. Luulin aluksi aamuruskon värjänneen sen seinät, mutta kun sumu oli kokonaan hävinnyt hiljaisen tuulen puhaltaessa, huomasin, etten ollut erehtynyt: Vatikaani oli tehty jostain punaisesta, joka ei ollut kiiveä — ei puuta. Se oli ihmislihaa. Saatoin nähdä veren liikkeen ja suonien sykinnän pinnan alla.

Katselin toisia naisia. Halusin kysyä heiltä, eivätkö he nähneet mitä minä näin — ja kuitenkin tahdoin yhä heittäytyä sen edessä polvilleni ja itkeä.

Toverini eivät näyttäneet hämmästyneiltä, eivät he ainakaan kasvojensa ilmeillä paljastaneet mitään mielenliikutusta. Ehkä he olivat sittenkin käyneet Vatikaanissa ennen ja nähneet hänet, joka istuu valtaistuimella. Mutta minun kauhuni kasvoi. Yhä selvemmin näin, miten suonet sykähtelivät, miten veri virtasi pinnan alla — halusin huutaa ja repiä hiuksiani, halusin käännättää heidät takaisin, mutta kukaan ei vilkaisutkaan minuun. Joukko lähti jälleen juoksemaan kuin salama olisi pannut sen liikkeelle, ja vaikka en saanut silmiäni irti rakennuksesta ja vaikka joka kerran, kun suoni sykähti, minun koko vartaloni värähti kauhusta, niin minun oli mentävä, sillä yhä selvemmin tunsin olevani joukossa kiinni, sen jokaiseen liikkeeseen sidottu.

Yritin tavoittaa vieläkin askeliini arvokkuutta. —

Vatikaani on Vatikaani, näin sen minkälaisena tahansa, ajattelin. — En voinut lähestyä sitä muodottomasti viuhtoen kuin harakka. Olin jo jäänyt paljon toisten jälkeen, mutta he pysähtyivät taas, ja sinä aikana kun he seisoivat, saavutin heidät, saavutin juuri sinä hetkenä kun he jälleen lähtivät juoksemaan.

Näimme jo Vatikaanin portin. Se aukeni määrätyn väliajoin tulenlieskan työntämänä. Sen edessä oli joka hetki suuri joukko valmiina syöksähtämään sisään. Mutta vain ne, jotka olivat saapuneet juuri sinä hetkenä portin eteen, kun se aukeni, jotka olivat ottaneet juuri silloin matkansa viimeisen askeleen, pääsivät sisään. Sekunnin liian aikainen tai liian myöhäinen saapuminen riitti sulkemaan ulkopuolelle. Päät painuksissa ne, jotka eivät olleet tulleet oikeana hetkenä, kääntyivät, vaelsivat pois joka taholle haarrautuvina jonoina, heidän menonsa näkyi pitkin laaksoja ja rinteitä, ja vasta nyt heidän askeleensa olivat juhlalliset.

Tarkkasin kiihkeästi seuralaisteni jokaista liikettä. Nyt vasta lopullisesti tajusin olevani sidottu heihin. Minun oli tehtävä niin kuin he tekivät. Ja mitä lähemmäksi porttia saavuimme, sitä tarkemmin naiset välttivät katsomasta toisiinsa, aikaisemmin he olivat edes syrjäkarein vilkaisseet toistensa käsiä ja jalkoja,

ei kuitenkaan koskaan kasvoja, olin pannut sen merkille.

Tiesin joitakin Vatikaaniin liittyviä seikkoja. Jos en olisi ollut sen likaisen ja sekavalta näyttävän lauman joukossa, vaan omien heimolaisten kera, olisin pysähtynyt kukkulalle puhelemaan historiasta ja taidearteista, niin kuin esi-isäni ja -äitini olivat tehneet katsellessaan Vatikaania samalta kukkulalta. Mutta puhua nyt heille — kyynärpäät taikinassa, tukat hampsallaan. — Oli aivan kuin se nainen, joka oli potkaissut vasikan nurin, olisi arvannut ajatukseni: hän kääntyi ja iski minuun sekunniksi silmänsä. Jos hän olisi uskaltanut avata suunsa, tiesin että hän olisi sanonut: — mikä sinä oikein luulet olevasi? — Tunsin yhä selvemmin, että oli olemassa taika, joka piti senkin naisen suuta kiinni, kiitin Jumalaa, että taika oli olemassa, muuten tuo vasikanpotkaisija — tai tappaja — sekin on mahdollista, niin haikeasti eläinraukka jäi ammumaan — olisi usuttanut toisetkin kimppuuni. Ja Luoja tietää, mitä olisi tapahtunut. Repineet vaikka minut kappaleiksi juuri Vatikaanin portilla. En enää yrittänytäkään ajatella arvokkuutta mennessäni eteenpäin, vielä vähemmän muistella historiaa ja taidearteita.

Vaikka päälläni oli siisti punainen puku ja olin selvästi soveliaammin pukeutunut kuin toiset, kiusasi

minua kuitenkin tietoisuus etten ollut pyhiinvaeltajan asussa. — Jos olisin lähtenyt yksin matkaan, koris- taisi päätäni seppelä, harteillani liehuisi kullalla kirjailtu viitta, ja kuinka laulaisin, kuinka kauniisti laulaisin hopeisessa aamussa lähestyessäni porttia. — Yhtäkkiä kaikki pimeni ja tunsin vain humauksen. Viileä ilmavirta oli nielaissut meidät kaikki portin sisään, kauempaa tulelta näyttänyt lieska ei ollutkaan tulta, vaan punaista ilmaa. Olimme tulleet pimeään käytävään, ympäriltä huokui kosteutta ja homeen tuoksua. Jalat sotkeutuivat toisiinsa, ja kun toinen vain tunsin toisen jalan, vetäisi hän omansa niin kiireesti pois, että molemmat olivat tuupertua nurin.

Vähitellen alkoi näkyä valoa, sitä tulvi pölyhiukkasten läpi suurista kaari-ikkunoista. Se oli nousevaa aurinkoa, aurinko oli yhä nousemassa, vaikka kulku oli tuntunut niin pitkältä. Olimme saapuneet suureen huoneeseen, saliksi sitä ei voi kutsua, se oli saliksi liian pieni. Olin kuvitellut paavin istuimen sijaitsevan kalleuksien keskellä, mutta en voinut huomata mitään siihen viittaavaakaan. Huoneen sisustus oli yksinkertainen, seinät maalaamatonta puuta, lattiat rosoiset. Ei merkkiäkään todistamassa paikan pyhydestä.

Huoneessa oli ennestään väkeä, meidän joukkomme hukkuivat toisten sekaan. Näin monia ystäviä ja tut-

tavia, mutta he eivät olleet minua huomaavinaan. En pannut sitä pahakseni, olin totisesti jo oppinut uskomaan, että aina vain oli jotain, jota kohti oltiin menossa, jota varten oli tultu.

Paavin istuin oli suurien kaari-ikkunoiden alla, ihmiset liikehtivät sitä kohti. Hän istui puisen pöydän takana, korokkeella, jonne nousi molemmin puolin kolme askelmaa. Mutta ei edes paavin paikalla näkynyt pyhiä merkkejä, matalalla vadilla oli tosin kolme aivan varren juuresta leikattua georgiininkukkaa. Ne olivat nähtävästi seisonet kauan samassa vedessä, vesi oli limaista, ja kun katsoin kukkia tarkemmin, huomasin niiden alkaneen mädätä. En enää lainkaan ihmeteltyt, että naiset olivat tulleet siten kuin olivat tulleet.

Rukousten hiljainen mumina täytti äkkiä huoneen, paavi oli alkanut jakaa siunauksia. Ihmiset liikehtivät nyt tahdikkaasti ja arvokkuutta tavoittaen. Joukossa näkyi myös miehiä, aikaisemmin en ollut heitä huomannut. Näin eräänkin, jota oli huhuttu kuolleeksi. Eräänä syysyönä, niin kertoivat naapurit, hän oli hypännyt huutaen vuoteeltaan ja juossut järveen. En voinut erehtyä, mies oli sama, kotipuolesta, samasta kylästä kuin minä.

Jokainen pysähtyi vuorollaan valtaistuimen eteen, kumartui, ja paavi teki ristinmerkin hänen pänsä

yllä, valeltuaan sen ensin vedellä. Vesipisarat putoilivat muuannekin kuin kulloisenkin siunattavan päähän, ja jotkut naiset — huomasin — ojensivat jalkojaan ja käsiään putoavien pisaroitten alle, vaikka olivat jo saaneet siunauksen. Arvelin sen olevan väärin, sillä näin paavin ottavan jalkojensa juuresta, maljasta, ammennusastialla vettä aina yhtä paljon jokaista varten, näin hänen jopa kaatavan vettä maljaan takaisin, jos määrä näytti suuremmalta kuin mitä edellinen siunattava oli saanut päänsä päälle. Paavi oli oikeudenmukainen, ja siksi siunattavien petollisuus kuohutti minua. En kuitenkaan sanonut mitään, en ruvennut oikomaan toisten rikkomuksia.

Minulla oli siinä seistessäni aikaa katsella kaikkea tarkkaan. Olin ollut jo kauan paavin edessä, punainen pukuni erottautui niin selvästi muista, että hänen olisi pitänyt jo huomata minut. Vuoroni oli mennyt ohitse monta kertaa, monta jälkeeni tullutta oli poistunut jo koko huoneesta siunauksen saaneena. Liikehtivien ihmisten alta minun piti puristautua aivan altaria vasten, ja seisominen siinä toi mieleeni veneen ja sen kiroton ämmän. Samassa säikähdin, ajatukseni oli syntinen. Mutta vahingoniloisena muistin silloin vasikanpotkaisijaa; — puhtain tunnoin ei sekään nainen tässä huoneessa seiso, ajattelin. — Säikähdin uudestaan, jokainen uusi ajatukseni oli entistä synti-

sempi. Yritin kuunnella rukouksia ja katsoa siunattavia.

Vaikka monet mutisivat mennessään paavin eteen »Pyhä Isä siunaa minut» siitä huolimatta, että näkivät paavin käden olevan jo valmiina siunausasennossa ja vaikka he vielä siunauksen saaneena jatkoivat samaa höpötystä, en avannut suutani. Olisin kenties saanut paavin huomion kääntymään puoleeni, jos olisin tehnyt niin kuin muutkin, vaan en avannut suutani. Yritin kyllä useita kertoja, lause oli jo huullillani, mutta samassa huuleni jäykistyivät. Ihmisten töytäisy alkoi tuntua tahallisilta ja erikoisesti minua ärsyttivät naiset. Eräs nainen oli kuin vedestä nostettu lammas määkiessään yhä siunausta, jonka oli jo saanut. Eräs toinen tapaili suuhunsa vesipisaroita kuin kana, avaten ja sulkien leukojaan niin että hampaat naksahelivat. He hosuivat siinä molemmat kuin mielipuolet, ja olen varma, että poskelleni sattunut läiskähähdys oli tahallinen.

Ihmiset soluivat tasaisena virtana, mutta minun vuoroni ei vielä ole tullut. Vastanotto näytti olevan lopussa, huone tyhjeni, mutta minä seisoin yhä alttarin edessä. Punainen pukuni oli niin punainen, että aloin tuntea oloni kiusaantuneeksi, ajattelin, että ellei paavilla ole aikomustakaan siunata minua, niin en halua herättää puvullani huomiota, en tahdo

kerjätä mitään, joka ei lankea minulle luonnollisena armona ja oikeutena, en edes paavilta. Ärtymykseni alkoi nousta — lähteä nyt hyppelemään villityn naislauman kanssa kuin kissa pistoksissa, seistä tunnista toiseen yhden vaivaisen puupöydän takana ja odottaa vettä niskaansa. Ja mistä minulla on takeet siitä, mikä tuo mies on tuolla pöydän takana? Kuka voi todistaa, että hän on paavi? Ja lattiat täällä ovat roskaa täynnä, kotikylässäni ei edes pahaisen mökin lattia ole tällainen. Kardinaalit seisovat laiskoina seinän vieruksilla. Jos paavi on kerta paavi, niin panisi kardinaalit lakaisemaan edes istuimensa edustaa, ajattelin.

Sorina ympärillä oli vaiennut kokonaan. Seisoin yhä niin suorana kuin taisin, vartaloni oli jännityksestä väsynyt. Ja ennen kuin tiesinkään, kyyneleet alkoivat vuotaa. Koetin pitää päätäni taivutettuna taaksepäin, olin katselevinani kaari-ikkunoiden yläreunassa leikkivää auringonvaloa, ettei kukaan olisi nähnyt itkuani. Mutta kyyneleet putosivat punaisen pukuni edustalle ja muuttivat sen mustaksi, lattiallekin ne putoilivat — en uskaltanut katsoa jalkoihini — kuulin vain, miten ne vierivät kuin kivet kalisten palkkeja pitkin.

Ovesta lemahti viileää ilmaa. Uusi joukko tuli sisään. Silloin ymmärsin seisovani turhaan. Koko pit-

kän ajan olin seisonut suotta — suotta tullut pitkän matkan. Kaikki muut siunataan, ei minua, tiesin sen. — Katson kuin koira Pyhää Isää, — nimitin häntä jo Pyhäksi Isäksi, sillä murheeni ja häpeäni oli yhtä suuri kuin kauhuni nähdessäni kukkulalta Vatikaanin — katson kuin koira, päätin. — Kerään silmäni pyyntöä täyteen. Kun olen vain kerännyt silmät nöyryyttä täyteen, saan siunauksen. — Mutta hän väisti katsetta. Koskaan en tule tietämään, huomasi hän edes minut.

Olisin vielä voinut odottaa ja asettaa itseni putoavien pisaroiden alle. Tiesin sen kuitenkin turhaksi, tiesin ettei rauha tule pelkästä vedestä, vaikka vesi onkin pyhää. Rauha tulisi vain kädestä. Ja niin poistuinkin kasvot kireinä voidakseni estää kyöneleitä valumasta. Samalla uudet siunattavat olivat saapuneet ovelta istuimen eteen.

Kävelin hitaasti suurien kirjojen peittämää seinän viertä, kirjojen kannet olivat harmaanvihreää nahkaa. — Kuin vainajan kasvot, mietin, — minun kasvoni, ja paavin kasvot, kun olemme kuolleet.

Etsin katseillani poistumisovea, en nähnyt sitä missään. Silloin yksi kardinaaleista, olin huomannut hänet jo aikaisemmin selailmassa kirjoja, astui luokseni. Hänen kädessään oli avattu nide.

— Olen avannut kirjan valmiiksi sinua varten,

hän sanoi, — näin kun seisoi Pyhän Isän edessä. Tämän teen salaa. Minun ei ole lupa näyttää yhtään riviä, mutta näin kaiken, kun seisoi Meidän Pyhän Isämme edessä. Lue tästä, ja sana sanalta toistan sinulle omalla kielelläsi, mitä olet lukenut.

Kumarruin kirjan puoleen. Kardinaali seisoi olkani takana ja kuljetti kirjain kirjaimelta sormeaan sitä myöten kun tavasin. Kirjainmerkit olivat outoja, aluksi luulin katselevani vain kasvien kuvia, sillä jokainen kirjain oli koristeltu tähkillä ja erilaisilla kukilla. Mutta kukat tunsin kotikyläni nurmikoista, erittäin eri viljalajien tähkät toisistaan, erotin rukiin vehnänstä ja vehnän ohrasta, tunsin tattarin ja kauran helpeet. Ja kardinaali oli kärsivällinen, takeltaen sain sanoista lauseen. Kardinaali käänsi sen kielelleni näin: — Kukkia ja tähkäreitä pitkin palataan sinne, mistä on tultu.